

Parkachtige boerenerven aan de Reest

Jacqueline Muffels*

Wat hebben de welgevormde Engelse landgoederen aan de Theems gemeen met welvarende boerderijen aan de Reest? Op het eerste oog misschien niet zoveel behalve dat beide in een mooi landschap liggen. Een landschap gevormd door een waterloop, die op de aangrenzende gronden vruchtbaar slib achterliet. En dat beiden een exportartikel van formaat in handen hadden. De Drenten hadden biggen en boter. De Engelsen voerden een cultureel product uit: Engelse tuinen en parken.

In de 18de eeuw groeide bij de Engelsen de belangstelling voor de natuur en levendige vormen. Al in de 17de eeuw voeren zij over de wereldzeeën en kwamen zij in aanraking met andere culturen. Zo raakten zij onder de indruk van de Chinese tuinen. Ook in de romantische schilderkunst vond men nieuwe inspiratie. Men bewonderde het arcadische landschap zoals dat afgebeeld werd door de 17de eeuwse landschapsschilders. Men verbeedijkte het er in afgebeelde eenvoudig landleven temidden van landerijen en het vee. In het glooiende landschap van de Theems met zijn vele dode rivierarmen vond de rijke adel het ideale decor om hun droombeeld te verwezenlijken. Dicht bij de stad richtten zij hier hun buitenverblijven op. Prachtige landhuizen verzeen hal-

verwege de heuvels omringd door een parkachtig landschap waarin koeien niet mistonden.

In navolging van de hogere adel en het vorstenhuis liet een brede laag landadel eveneens landgoederen aanleggen in de stijl van het eenvoudige landleven. Niet in de minste plaats om economische redenen. De landadel bezat immers veel grond maar niet de middelen om de zeer arbeidsintensieve baroktuinen met geschoren hagen en strakke perken, die tot dan toe onder invloed van de Franse en Nederlandse hoven in zwang waren, aan te leggen en te onderhouden. Ook hierin volgden zij het voorbeeld van de hoger geplaatsten. De zuinige Queen Anne liet als opvolger van Willem III – de Nederlandse stadhouder en koning van Engeland – alle geometrische vor-

men uit Hampton Court verwijderen en liet het park aanleggen in de meest eenvoudige en goedkope vorm: boomgroepen in gras.

Coulissenlandschap

Al vroeg in de 18de eeuw spelen Engelse landschapsarchitecten handig in op de nieuwe behoefte van de landadel. Niet overal was een dode rivierarm voorhanden en een heuvel voor de juiste situering van het huis. Zodoende werden waterpartijen uitgegraven, heuvels opgeworpen, zichtlijnen uitgezet en boomgroepen geplant als coulissen in een toneeldecor. Het huis werd gebouwd en spiegelde in het water; paden werden slingerend door het nieuwe landschap aangelegd. De Engelse landschapsstijl is een feit.

Foto: Jacqueline Muffels

Stijlkenmerken

Kenmerkend voor landschapstuinen zijn onverwachte doorkijkjes. Zichtlijnen zijn vaak schuin gericht. Het water spiegelt de gevel van de boerderij of villa, die daardoor vanaf de straat nog voornameer lijkt. De uitgegraven vijvergrond is opgeworpen tot een bergje. In het zacht glooiende gazon staan bijzondere soorten parkbomen, zoals rode beuk en goudes, plataan, suikeresdoorn en later ook (rode) kastanjes. Licht reliëf doet de tuin groter lijken. Zorgvuldig aangelegde slingerpaden en perken met bloeiende heesters en coniferen versterken het perspectief. Wangen, halfronde perken grenzend aan de gevel, zorgen voor een naadloze overgang van de rechte muren naar de zwierige tuinstijl. Wanneer het zijferf bij de tuin betrokken wordt, ontstaat er ruimte voor een grotere waterpartij, soms met een eiland of in de vorm van een meanderende rivier. Hier komen bruggetjes en prieeltjes pas echt tot hun recht.

Met veel vernuft worden de verworvenheden in de stijl gecultiveerd. Een mooi voorbeeld hiervan is de 'haha'. Om het huis plantte men graag bijzondere bomen: exoten verzameld op ontdekkingsreizen. Dit kostbare plantgoed moest beschermd worden tegen grazend vee en wild. Toch wilde men de zorgvuldig uitgezette zichtlijnen niet bederven door hekken en hagen. Men legde vanaf het huis onzichtbare veekeringen aan: droge greppels, onneembaar voor het vee, onzichtbaar voor de bewoners. Landschap en tuin bleven als het ware één. De aanleg van deze natuurlijk ogende, parkachtige tuinen en landschappen heeft op grote schaal navolging gevonden op het Noordwest-Europese vasteland.

Engeland aan de Reest

In Nederland vierde de Engelse landschapstijl hoogtij in de negentiende eeuw. Menige stad kreeg een stadspark in de landschapstijl zoals bijvoorbeeld het Wilhelminapark in Meppel. Formele tuinen veranderden in romantische par-

ken. Ook de goeude boerenstand en de landadel raakten in de ban van deze stijl. Vooral in de omgeving van Meppel, Ruinerwold en De Wijk ontstonden in de tweede helft van de 19de en begin 20de eeuw veel tuinen in de landschapstijl. Het ging de boeren in deze omgeving voor de wind. De gronden leverden goed op. De producten waren van goede kwaliteit. De boeren specialiseerden zich al vroeg in de varkensfokkerij; met name in de lichtere soorten – de zogenaamde Londense biggen – waarnaar aan het eind van de 19de eeuw veel vraag ontstond op de Noordwest-Europese markten. Door deze specialisatie en de vruchtbaarheid van de grond leverde de zuidwesthoek van Drenthe twee exportproducten van belang: boter en biggen. Engeland was een belangrijke handelspartner. De handelsbetrekkingen hebben niet alleen tot gevolg gehad dat producten uitgewisseld werden maar ook een culturele uitwisseling plaatsvond. In elk geval heeft het direct of indirect een exportartikel van belang naar de Drentse erven gebracht: de Engelse landschapstuin.

Illustratie: Geert Berens

Hernieuwde belangstelling

Halverwege de twintigste eeuw versoberen de meeste landschapstuinen. Efficiëntie en gemak zijn sleutelwoorden. Een bewerkelijke tuin past niet meer op het gemechaniseerde boerenbedrijf. Soms wordt rigoreus afgerekend met het verleden. Waterpartijen, paden en perken worden met het gazon gelijk gemaakt. Waar voorheen een bergje lag graast nu weer vee. Vanaf de jaren '50 volgen verschillende tuinstijlen of modes elkaar op en vinden hun weerslag in de voormalige landschapstuin. Strak geschoren (buxus)hagen en patronen winnen weer terrein, evenals natuurlijk ogende, inheemse begroeiing op de erfgronden, maar ook uitbundige vaste planten borders. Stijlkenmerken raken vermengd. Het oorspronkelijke ontwerp vervaagt. Wat echter gebleven is, zijn de inmiddels monumentale bomen, welgevormde gazons en heester groepen. Soms rest nog een waterpartij, al liggen de vloeiende lijnen vaak vervallen en verscholen achter het opgeschoten groen. Sinds het einde van de vorige eeuw groeit de belangstelling voor het boeren-erf in landschapstijl. Er vindt ook veel onderzoek plaats naar hoe deze tuinen eruit hebben gezien. De Werkgroep Boerenerven deed dat in een groot onderzoek naar het Drentse Boeren-erf (*Een eeuw boerenerven in Drenthe en Ooststellingwerf. Bureau Bakker. 2005*). Maar ook in het project Streekeigen Huis en Erf in het Reestdal kwam het sluimerende bestaan van de landschapstijl en zijn invloed op de boerenerven aan de Reest wederom aan het licht.

**Ir. J. Muffels is tuin- en landschapsarchitect en lid van de Werkgroep Boerenerven Drenthe.*

Stichting Het Drentse Landschap behartigt ook de belangen van de Stichting Drentse Boerderijen en ondersteunt de Werkgroep Boerenerven Drenthe.

